

טורי יקותיאל מתתיהו

3439

בן יפה ופנחס

נולד ב- י"ט כסלו תרפ"ג 1924

התגייס לצה"ל ב1947

שרת בגדוד "ברק" (12)

נפל ב- ט' אייר תש"ח 18.5.1948

בקרב על צמח.

יְהוֹנָתָן אֱלִי מִתִּיהוּ,

בן יפה ופנחס, נולד ביום י"ט בכסלו תרפ"ג (9.12.1922) בעיר הראת, אפגניסטן. בהיותו בן ארבע שנים, עלתה המשפחה לארץ והתיישבה בשכונת הבוכרים בירושלים. כאן סיים את חוק לימודיו בבית-הספר העממי, למד אצל סנדלר ועבד במקצועו עד התגייסותו לצבא. הוא שירת בחטיבת "גולני".

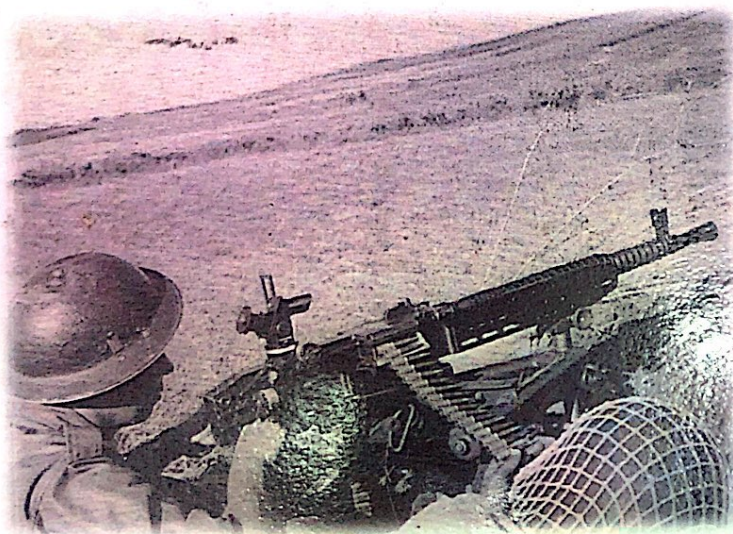
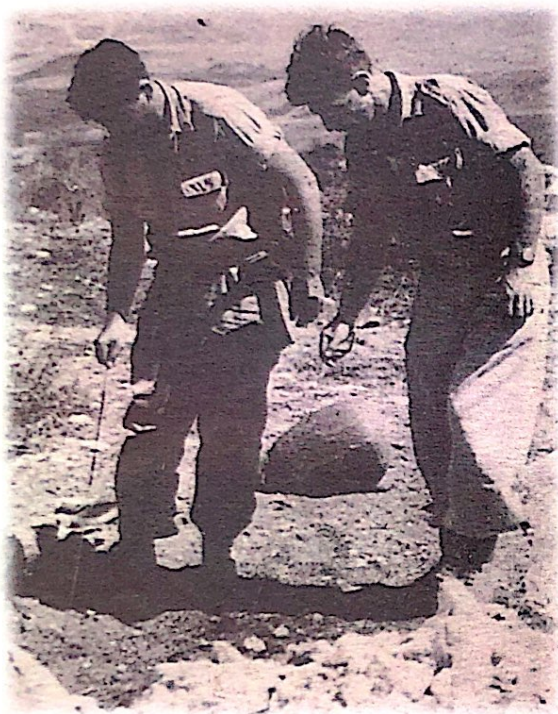
הסורים פלשו לעמק הירדן ביום 16.5.1948, השתלטו על כמה משלטים באזור, אך נבלמו על-ידי מערך כוחותינו בצמח. ב-18 במאי פתחו הסורים בהתקפה על צמח בסיוע ארטילריה וטנקים. כוחותינו לא עמדו בפני עוצמת ההתקפה הסורית, תחילה נפלה העיירה צמח ולבסוף גם תחנת המשטרה והמגינים נסוגו תחת אש הסורים לעבר דגניה. בקרב זה נפל, ביום ט' באייר תש"ח (18.5.1948) והובא למנוחת-עולמים בבית-הקברות הצבאי בדגניה א'.

הנוף האנושי של החטיבה

הנוף האנושי של חטיבת גולני במלחמת העצמאות היה מגוון ורב-פנים. הוא מאפיין את "דור תש"ח" בארץ ישראל של אותם הימים. מייסדי החטיבה, ראשוני לוחמיה ומפקדיה, היו אנשי ההתיישבות, עובדי – אדמה מן המושבה, המושב והקיבוץ של מרחבי הגליל והעמקים, ובתוכם שומרי מסורת לא מעטים. אליהם נוספו במרוצת חודשי לחימה ארוכים בני עיר רבים ואף עולים חדשים אנשי גח"ל ומח"ל. ראוי לציין, כי בימי תש"ח היו בחטיבת גולני בחורות רבות, אשר שירתו בכל היחידות בתפקידים שונים, ורבות מהן פעלו בקשריות או חובשות קרביות. כבר במלחמת העצמאות היתה חטיבת גולני כור היתוך לילדי הארץ ולבני העליות השונות.

בסיכום המבוא שכתב נחום גולן לספר "אילן ושלח" נאמר: "...צמחנו בנוף הגלילי ובמישורי העמקים, ובמרחבי הנגב הרחבנו אופקים התבגרנו. ההתיישבות בעמקים והגליל היא שנתנה לחטיבה את צביונה וחותמה המיוחד, וממנה ספגה את ערכיה, כי על כן היתה החטיבה כפרית ונאמנה לערכים שינקה בגושי התיישבות אלו. ציינו אותה תכונותיו של עובד האדמה ויושב הכפר: עקשנות, צמידות למשימה, שורשיות ושקט..."

אימונים ומסדרים בשנת 1948

פלישת הצבא הסורי לעמק הירדן

הצבא הסורי הפולש כלל חטיבת חיל-רגלים מוגברת, שהסתייעה בגדוד שריון ובגדוד תותח-י-שדה ומרגמות. הוא פעל כצבא סדיר ומאומן בסיוע אווירי וארטילרי. הצבא הסורי פעל על-פי תוכנית קבועה מראש בשלושה שלבים: תחילה התבסס בתל-אל-קאסר ותקף בכוח רב את היישובים מסדה ושער הגולן על מנת לאבטח את אגפו הדרומי-השמאלי. אחר-כך כבש את "מתחם צמח" (העיירה, הקרנטינה והמשטרה) ובכך פתח לעצמו דרך לשלב השלישי והמכריע – פריצת "קו הדגניות".

על עוצמת ההתקפה הסורית כתב נחום גולן: "...בהערכת המצב ובניתוח המהלכים האפשריים של האויב, הונח כבר למפרע ציר התקפה זה של הצבא הסורי. ובכל זאת פלישתו של כוח סורי רב לעמק הירדן הממה בתחילה את העמק ואת תושביו... דבר שהתבטא בתכונתם המוגבלת של היישובים לקראת מועד הפלישה. ימי גשר הראשונים היוו סימן אזעקה ליישובי העמק, אשר נתפכחו לאט משאונותם ומבטחונם המופרז... ובמאוחר הוגברו הביצורים, החפירות, התכונה והדריכות..."

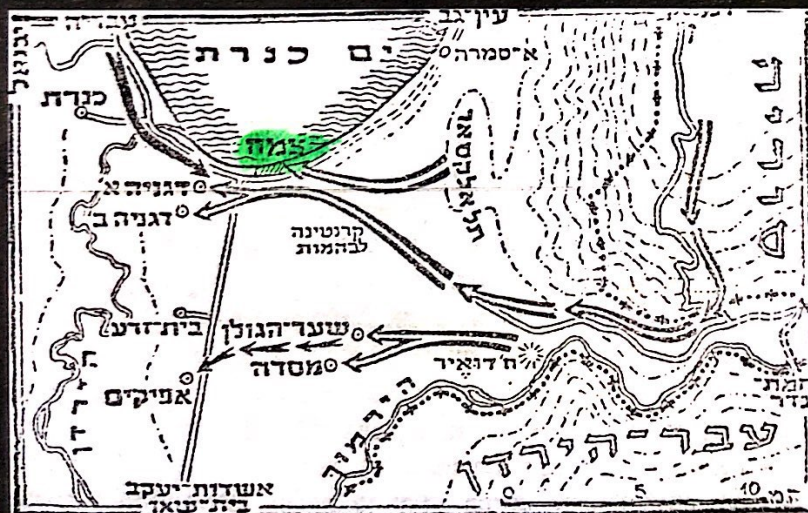
נפילת "מתחם צמח" (18 במאי 1948)

על ה"מערכה בבקעת כנרות" כותב יוסף נצר, חבר שער-הגולן, איש גדוד "ברק": "לתוך העמק הפורה ביותר בארץ פרצו טנקים ורמסו תבואה שבשלה לקציר. 16 תותחים כבדים חרשו את האדמה. 5 מטוסי-אויב חגו מעל והטילו את מטען ההרס... על גבולה המזרחי של צמח בשוחות-רובאים פשוטות שכבו חיילי הגדוד. צו אחד ניתן לכולם: להחזיק מעמד... תחת מטר פגזים... מול 20 טנקים ומשוריינים, מול שני גדודי רגלים מסתערים שכבו חיילי הגדוד... לא הושמו עליהם משימות של תנועות טקטיות מסובכות – הוטל עליהם תפקיד פשוט וקשה כשאל – להחזיק מעמד... כך עמדו אנשינו יומיים. אחרי יומיים נפרצה החזית, נפלה צמח, נפלה משטרת צמח, ב-18 במאי 1948 התמוטט "מתחם צמח" בלחץ התקפה של כלי רכב משוריינים ובהם טנקים שתקפו את צמח בחיפוי הפגזה ארטילרית. עשרות חללים נפלו בקרב על צמח בנסיון-שווא להחזיק מעמד בכפר (העיירה), בקרנטינה ובבניין המשטרה. קרב הנסיגה מצמח בשטח פתוח לאש סורית קטלנית ייזכר בתולדות החטיבה כאחד הקרבות הקשים, האכזריים והעקובים מדם.

הקרב בו נפל יקותיאל

פריצת קו ההגנה בצמח

ב-0430 החלה הרעשת צמח, שערי-הגולן ומסדה, שגברה והלכה מרגע לרגע. בעת ההיא נפרסו כ-30 שריונים מסוגים שונים (ביניהם טנקים) בקשת רחבה מסביבות המחנה עד לפסטיין, והחלו להתקדם בפיוור לעבר צמח. חיל-הרגלים הסורי לא השתתף הפעם בהתקפה, אלא חנה ממרחק. ההרעשה ערערה את בתי החמר, ששימשו מסתור למגינים. התפירות לא היו עמוקות במידה מספקת, שוחות רובאים בלבד, שחסרו כל כיסוי-ראש. אנשים רבים נפגעו, ביניהם מפקדים. השריונים התקדמו תוך כדי הצלפת פגזים לעבר העמדות. אחד התותחים הא.מ., שהוצב כנגד כלי הרכב, נפגע והוצא מן השימוש. הטנקים המתקרבים מדרום איגפו את השכונה שמעבר לתחנת הרכבת. באזה שלנו, שהטיחה אש מאחד הבתים, נטלה את חשקו של חיל-הרגלים הסורי לנוע, כן האיטה מעט את קצב התקדמותו של השריון. אבל, לא לזמן רב. ההרעשות שבאו בכיוון ישיר והאיגוף שמדרום אילצו את המגינים לנטוש את עמדותיהם ולהתחיל לצאת מתוך צמח, כשלא ניתן להוציא מתוכה את כל הפצועים. השריונים כיסו באשם את הרחובות והמפלשים שבין הבתים. בתופת אש זו קשתה הנסיגה. האנשים וחלו בין הבתים ובקוצים ומספר הנפגעים נתרבה והלך.

המחלקה, שהועקה משער-הגולן, הוצבה דרומית-מערבית לצמח, בין הכביש לבית-זרע, כדי למנוע אפשרות תקיעת טריוז דרומה. החזקת המשטרה, ואפילו לזמן קצר בלבד, נתנה את האפשרות לארגן מחדש את הנמלטים למחלקות ולהציבם בקו בית-ירה—דגניה ב'. על גשר הירדו הונחו חומרי נפץ. החבלנים חיכו לאות. המכוניות עסקו בהעברת הפצועים הרבים משדה המערכה לטבריה.

מצב-הרוח של האוכלוסיה האזרחית בעמק-הירדן היה ירוד ביותר. הילדים פונו בבהילות רבה בתוך ההפגזות, וכן בלתי לוחמים אחרים. מראה אימים היה בדרך ליבנאל, כשטיפסו קה הילדים ונמלטו למעלה בין ההתפוצצויות המרדפות אחריהם. האבידות המרובות מבני העמק דיכאו מאד. היתה הרגשה מרה של התערערות וחוסר-אונים, ואין יודע מה ילד יום...

מטה-החטיבה שלח תגבורות נוספות מאנשי "דרור", מישובי הגליל התחתון והעמק. כן הגיעה, לאחר שבירת הקו, פלוגת פלמ"ח מכובשי צפת, שהתכוננה להנחית מכת-נגד בלילה.

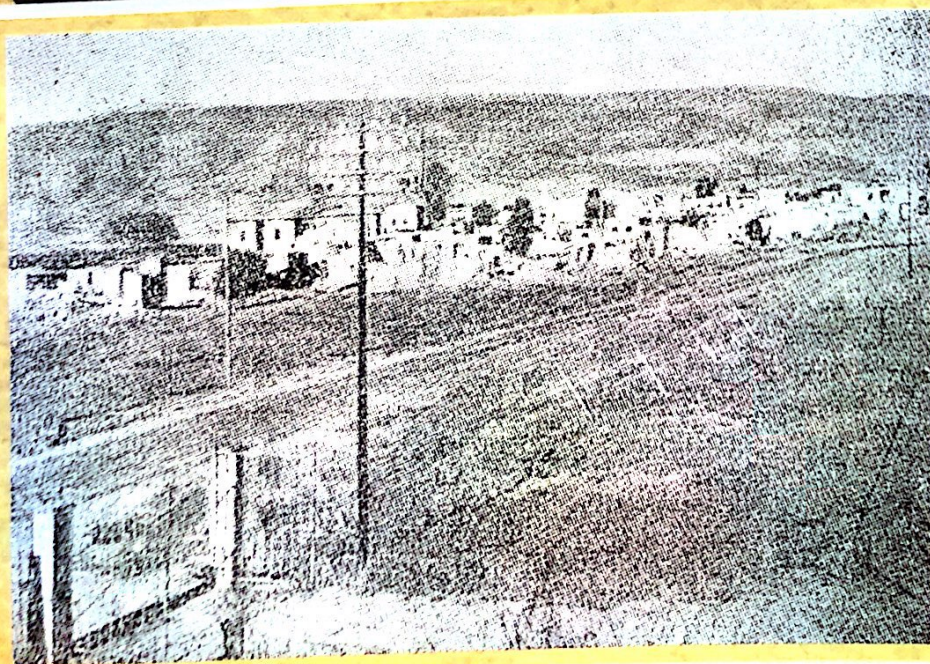
אותו יום נסתפקו הסורים בכיבושם וייצבו את קויהם בצמח ובמשטרה. הפיקוד-העליון, אשר העריך את חומרת-המצב, מינה את משה דיין כמפקד הגזרה, והעמיד לרשותו כוחות נוספים, שהחלו להגיע.

ההתנגדות רפתה וכמעט פסקה. השריונים החלו לנוע באין מפריע בשטח פתוח. המגינים נסוגים לעבר בנין המשטרה והלאה. מכונת היריה שהוצבה בבנין, מחפה על הנסוגים. בינתיים, תוך התקדמות הרכב הסורי, הופגזה המשטרה הפגזה קשה, ושני טורים קרבו אליה כבמלקחים, מתוך הרחוב הראשי ומעבר השטח הפתוח שמדרום. רק עם הכביש הכפר, החל חיל-הרגלים הסורי להתקדם.

הסמג"ד, צביקה לבקוב, הגיע לפנה"צ לתחנת המשטרה, על מנת לארגן את ההתגוננות. הערבוביה היתה גדולה, והאנשים אובדי עצות. צביקה ריכוז את המגינים ודרש תגבורת נוספת. המחלקה, שחנתה בשער-הגולן, אשר לא הותקפה עדיין, הועקה לעזרה, וכן שארית הפלוגה מטבריה. עד שהגיעו התגבורות נעזבה תחנת המשטרה ע"י מגיניה, ונפגעים רבים נשארו בתוכה, וביניהם צביקה. ברגעיהם האחרונים הספיקו עוד לפגוע בכמה כלי רכב.

המצב היה חמור. למעשה, היתה הדרך לטבריה פתוחה. בדגניות לא היה כל כוח רציני מסוגל לעצור. שרידי הנסוגים מצמח היו שבורים ורצוצים. בשטח שבין המשטרה לדגניה נמצאו נפגעים רבים מן הנסיגה הקטלנית, והאויב המשיך להמטיר את אש.

צמח

פקודת יום מס. 1

1. לרגל סכנת הפלישה עם סיום המנדט הנני מכריז על מצב צבאי בכל המרחב, החל משבת 15.5 ועד להודעה חדשה.
2. עם קבלת פקודה זו עליך לבצע את כל ההוראות שתקבלם בכתב בפקודות מיוחדות לכך.
3. למצב זה יש לאחד וליעל את המטות הנפרדים של המטות (גדוד ונפה) לפקודת מפקד הגדוד.
4. הנך מוסמך להכריז ולבצע גיוס מלא של כוח האדם במרחבך בהתאם לצרכי המערכה.
5. ניתנת לך בזאת סמכות לגייס ולהפקיע כל סוגי נשק מהישובים לצרכי המערכה לפי הצורך.
6. עליך להמריץ את הישובים להתחפר ולהתבצר במהירות בפני הרעשות אויר ותותחים, ולהטיל גיוס חובה של התבצרות על כל התושבים.
- ידועה זו יש להביא לידיעת כל מפקדי היחידות והישובים.

(—) גולני (*)

מפקד החטיבה

(*) "גולני" — כינויו של משה מן, מפקד החטיבה באותם הימים.

תאריך נפילתו

ביום שלישי בבוקר, ה'18 במאי, נפתחה עלינו ההתקפה הגדולה. זמן-מה עמדנו בפני האש הקטלנית של האויב ולחץ הטנקים שלו, אך נשברנו! הצלחנו להחליץ מן הקו דרך סימטאותיה העקלקלות של צמח ולהגיע בנשק ביד, עם הפצועים, אל תחנת-המשטרה. ידעתי: צמח אבודה. האויב עולה על דגניה!

ניסינו להתבצר בבית-המשטרה. מרגע לרגע רבו הפצועים וההרוגים. כבר נשארנו רק כ-20 איש שלמים במשטרה. לא הבנתי, לשם מה אנו שרויים עדין כאן. האויב חוסם בסנקים שלו את דרך נסיגתנו לדגניה. — האם בגופנו נעצרים? הד מלונת-היריה שלנו נשמע מעל הגג, — "המוהיקני-האחרון!" — אמרתי בלבי — והנה מכיין גם הוא ירד אלינו והודיע: יירותינו אינן משפיעות על רכב-האויב. גיתנה פקודת-נסיגה: לעזוב את הפצועים ולצאת!...

דרך הפירצה, שבה נכנסנו כמנצחים לפני שלשה שבועות, יצאנו עכשיר בנסיגתנו, ופנינו לדגניה...

עד היום איני יודע, כיצד עברתי את "דרך-המות" הזאת והגעתי שלם בגופי. האויר היה דחוס משריקות כלורים ופגזים. ידעתי: הנופל לא יקום עוד... חברים, שיחידיו גדלנו ולמדנו, נפלו לעיני, וידי קצרה מהושיע. המות פשט אחרינו את ידיו הארוכות וקצר את קצירו בלירחם...

מוזעזעים הגענו לדגניה. הד-עמום נשמע מצמח... עם ערב נשתרר שקט. דממה מבשרת רעות ירדה על הכל. — דרוכים ישבנו, וחכינו ליום המחרת.

דרך הקרבות של חטיבת גולני

החטיבה הנלחמת "הגולני" כונתה חטיבת
גולני ביום השחרור (1948). אך עתה לאחד
42 שנות לחימה ואיסורים, מנחים את
הקרב שלה בכל מרחבי ארץ ישראל בגלל
זעזועים, בשומרון, בנגב ובחיפה, כרמתי
הגולני ובדרום לבנון, מבויצת בצפון ירדן
אילת בדרום, מרמית במערב ועד מפרצת
כחיצין במזרח. ירדן הקרובה לחטיבת
הקטנה והמיוחדת היא של חטיבת גולני.
חלוקה לעשר תחומים משטח, ומתוך קצות
המטלות, המשימות והקרבות, ובחור
ארכיונים אחרים הקרובים והרדוקים
ביותר מבחינת "המשימות המיוחדות"
מסורה של דבר, כך מלמדת אותנו המפה
חטיבת גולני חיתה ועודת חטיבת צפון
והזכר דובם של אתרי הקרב שלה מרובים
בחלקה הצפוני של ארץ ישראל, מבויצת
ועד שכם, מוחים ועד הכנען.

שני אלונים \ נתן יונתן

פעם על גדות הוואדי

שני אלונים בסלע

שני אלונים ידעתי

שם במורד הוואדי

את האחד הרעם

פעם היכה צמרת

גזע אחיו קרוע

באו בו אש ורוח

קיץ שילח שיניים

מי הגשמים הולכים הם

אך הם עומדים השניים

שני אלונים אחים הם

תם הסיפור איננו

מי כאלון יתננו

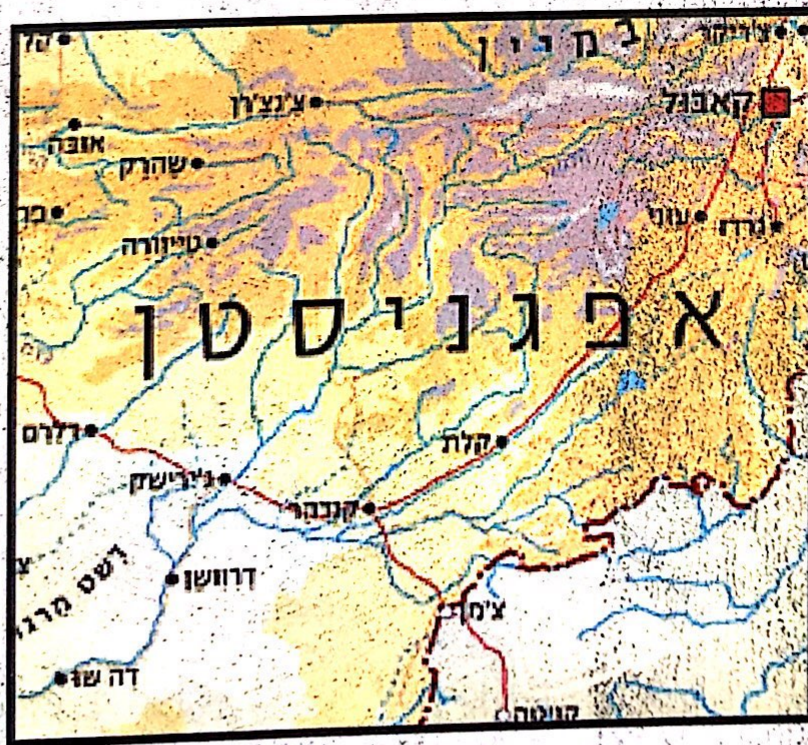
שני אלונים ידעתי

שם במורד הוואדי

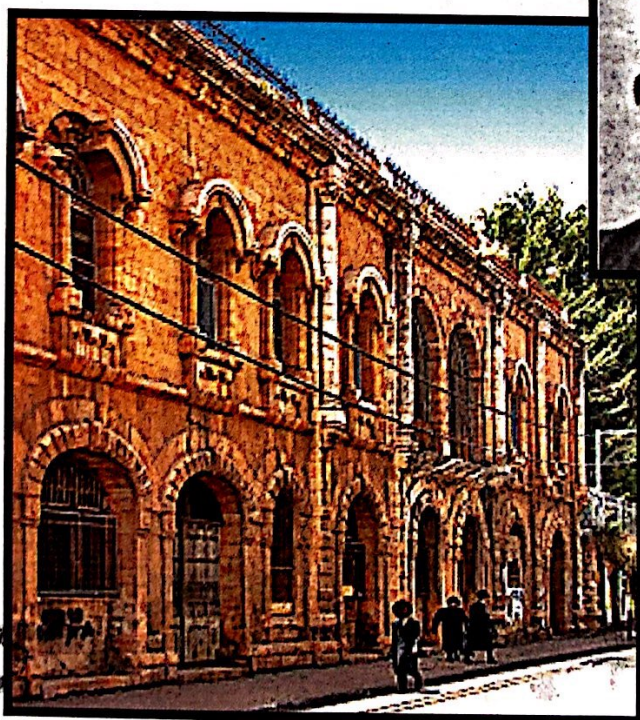
ארץ הולדתו של מתתיהו ז"ל

חרפו בליקה האסלאמית של אפגניסטן היא מדינה הממוקמת
בחלק הדרום מערבי של מרכז אסיה. היא גובלת באיראן
במערב, בפקיסטן בדרום ובמזרח, בטורקמניסטן ובאוזבקיסטן
בצפון. בטג'יקיסטן בצפון מזרח ובסין בחלק המזרחי ביותר של
המדינה.

שכונת מגוריו של מתתיהו ז"ל

שכונת הבוכרים היא שכונה בלב ירושלים, שנבנתה בשנת 1894 על ידי יהודי בוכרה. שכונת הבוכרים שוכנת בחלקו הצפוני של מרכז ירושלים, וגובלת בשכונות סנהדריה מצפון, כרם אברהם ממערב, גאולה מדרום ובית ישראל ממזרח.

נא לשלם בעת קנין